

В. М. Лешчанок

ГЕНЕТЫЧНЫЯ І ТЫПАЛАГІЧНЫЯ ПРЫМЕТЫ НЕАЛАГІЗМАЎ У СУЧАСНЫМ ПЕРЫЯДЫЧНЫМ ДРУКУ

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, г. Мінск;
leshchenok_veronika@mail.ru;
наук. кір. – Т. Л. Чахоўская, канд. філал. навук, дац.

У артыкуле разглядаюцца 47 неалагізмаў паводле генетычных і структурных прыкмет. Крыніцай фактычнага матэрыялу сталі часопіс «Беларусь. Belarus», газеты «Голас Радзімы», «ЛіМ», што выдаваліся ў 2020–2022 гадах. Вызначана, што неалагізмы прыйшлі да нас з англійскай, рускай, грэчаскай і інш. моў; па структуры неалагізмы падзяляюцца на простыя, састаўныя і складаныя; паводле спосабу ўтварэння – на лексічныя запазычанні і словаўтваральныя.

Ключавыя словы: сучасны перыядычны друк; неалагізмы; структура неалагізмаў; паходжанне неалагізмаў; спосабы ўтварэння неалагізмаў.

Стварэнне неалагізмаў – гэта працэс, які абумоўлены патрэбай у назве новых паняццяў, прадметаў і дзеянняў, што ўзнікаюць у выніку развіцця грамадства. Аналіз неалагізмаў адыгрывае значную ролю пры вывучэнні сучаснага стану мовы.

Неалагічны бум апошніх дзесяцігоддзяў найбольш адлюстраваны ў мове сродкаў масавай інфармацыі (газетах, часопісах, сацыяльных сетках), якія асабліва хутка рэагуюць на змены грамадскага жыцця і мовы. Трэба заўважыць, што ў першую чаргу неалагізмы з’яўляюцца ў прэсе. У дадзенай працы неалагізмы даследаваліся на матэрыяле часопіса «Беларусь. Belarus», газет «Голас Радзімы», «ЛіМ», што выдаваліся ў 2020–2022 гг.

Частка неалагізмаў, выяўленых намі ў сродках масавай інфармацыі, стала актыўнаўжывальнай і перайшла ў актыўны запас беларускай мовы (*біг-мак, стартап, посткавідны*). Другая частка захоўвае адценне навізны і застаецца для многіх носьбітаў мовы маларазумелай (*кіберплатформа, слоўпстайл, афура*).

Мы прааналізавалі неалагізмы паводле структурных і генетычных прыкмет і прыйшлі да думкі, што па структуры іх можна падзяліць на наступныя тыпы.

Простыя – складаюцца з аднаго слова і маюць адзін карань у беларускай мове (зафіксавана 24 адзінкі): *посткавідны, лічбавізацыя, афура, грумінг, булінг, фэйк* і інш.

Складаныя – словы з двух каранёў (зафіксавана 21 адзінка). Прааналізаваныя складаныя неалагізмы ўтварыліся шляхам чыстага складання: *QR-код, біг-мак, біг-эйр*; і зліцця: *кібератака, крыптабіржа, крыптавалюта* і інш.

Састаўныя – складаюцца з двух асобных слоў (2 адзінкі): *у рэале, стрымінгавы сервіс*.

Колькасная перавага простых неалагізмаў, на нашу думку, звязана з тым, што сучасныя СМІ запазычваюць асобныя кароткія словы, якія хутка ўваходзяць у актыўны слоўніковы склад мовы.

Табліца 1

Неалагізмы паводле структуры

Простыя	Складаныя		Састаўныя
	Зліццё	Чыстае складанне	
Посткавідны, лічбавізацыя, пост, ін-сайт, абдымальнік, афура, булінг, грумінг, квэст, лак-даўн, мадэратар, майнінг, мобінг, рэкрутынг, топавы, тролінг, фрыланс, фэйк, хайп, бот, цалавальнік, дрон, дапандэміяны, звяз.	Кібератака, крыптабіржа, крыптавалюта, крыптаплатформа, бодзіпазітыў, іпатэрапія, дэдлайн, ньюсмейкер, біткоін, вэбінар, слоўпстайл, стартап, хэштэг, стартапер.	PR-мэнэджар, QR-код, біг-мак, біг-эйр, вэб-дызайн, вэб-дызайнер, Id-карта.	У рэале, стрымінгавы сервіс.

Паводле паходжання мы вылучылі:

з англійскай мовы – 38 адзінак: *дэдлайн, біг-эйр, булінг, стартап, хайп, фэйк, тролінг* і інш.

з рускай мовы – 4 адзінкі: *абдымальнік, цалавальнік, лічбавізацыя*.

з лацінскай мовы – 2 адзінкі: *мадэратар, у рэале*.

уласнабеларускія – 1 адзінка: *звяз*.

з гэчаскай мовы – 1 слова: *іпатэрапія*.

з японскай мовы – 1 слова: *афура*.

Ва ўмовах глабалізацыі, калі англійская мова з’яўляецца шырокаўжывальнай ва ўсім свеце, цалкам паслядоўна тое, што большасць неалагізмаў паходзіць з англійскай мовы.

Табліца 2

Неалагізмы паводле паходжання

З англ.	З руск.	З лац.	Уласнабел.	З грэч.	З яп.
Дэдлайн, посткавідны, пост, ін-сайт, PR-мэнэджар, QR-код, біг-мак, біг-эйр, біткоін,	Абдымальнік, цалавальнік, лічбавізацыя, дапандэміяны.	Мадэратар, у рэале.	Звяз.	Іпатэрапія.	Афура.

бодзіпазітыў, булінг, вэб-дызайн, вэб-дызайнер, вэбінар, грумінг, квэст, кібератака, крыптабіржа, крыптавалюта, крыптаплатформа, лакдаўн, майнінг, мобінг, ньюсмейкер, рэкрутынг, слоўпстайл, стартап, стрымінгавы сервіс, топавы, тролінг, фрыланс, фэйк, хайп, бот, дрон, ID-карта, хэштэг, стартапер.					
--	--	--	--	--	--

З’яўленне матываваных неалагізмаў ішло па дзвюх асноўных шляхах: 1) утварэнне новых слоў з уласнага матэрыялу па ўласных словаўтваральных мадэлях без уплыву іншамоўных слоў (уласнабеларусізмаў): *звяз*;

2) утварэнне новых слоў з уласнага матэрыялу на ўзор слоў іншамоўных (калек і паўкалек): *лічбавізацыя, топавы*.

Аднак пераважаюць лексічныя запазычанні: *дэдлайн, PR-мэнэджар, QR-код, рэкрутынг, тролінг, фрыланс, фэйк, хайп, бот, хэштэг, дрон*.

Паводле спосабу ўтварэння выяўлены:

лексічныя запазычанні – 33 адзінкі: *крыптабіржа, мадэратар, майнінг, мобінг, ньюсмейкер, афура*.

словаўтваральныя неалагізмы – 14 адзінак: *посткавідны, абдымальнік, стрымінгавы сервіс, топавы, стартапер*.

Табліца 3

Неалагізмы паводле спосабу ўтварэння

Лексічныя запазычанні	Словаўтваральныя неалагізмы
Дэдлайн, пост, інсайт, PR-мэнэджар, QR-код, біг-мак, біг-эйр, біткоін, булінг, вэб-дызайн, вэб-дызайнер, вэбінар, грумінг, квэст, кібератака, крыптабіржа, лакдаўн, мадэратар, майнінг, мобінг, ньюсмейкер, афура, рэкрутынг, слоўпстайл, стартап, тролінг, фрыланс, фэйк, хайп, бот, хэштэг, дрон.	У рэале, посткавідны, лічбавізацыя, абдымальнік, бодзіпазітыў, звяз, іпатэрапія, крыптавалюта, крыптаплатформа, стрымінгавы сервіс, топавы, стартапер, ID-карта, дапандэмійны (дапандэмічны).

Носьбіты мовы імкнуцца да запазычання ўжо гатовых слоў, а не ўтварэння новых.

Такім чынам, мы прыйшлі да высновы, што асноўнымі прычынамі ўзнікнення неалагізмаў служыць з’яўленне новых рэалій. Найбольш распаўсюджаны спосаб узнікнення новых слоў – гэта запазычанне іх з іншых моў. Запазычанне моўных адзінак з’яўляецца натуральным вынікам

устанаўлення эканамічных, палітычных, культурных, побытавых сувязей з іншымі народамі, калі разам з паняццямі і прадметамі прыходзяць словы, якія іх абазначаюць. Аднак шмат неалагізмаў, якія былі запазычаны з іншых моў, застаюцца для многіх незразумелымі і патрабуюць спецыяльнай расшыфроўкі сродкамі роднай мовы.